

Gästredaktionell kommentar 2025:3

Gästredaktionell kommentar

Björn Haglund^{1*} Inger Eriksson²

¹ Högskolan i Gävle

² Stockholms universitet

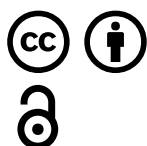
*Korresponderande författare:
Björn Haglund
Bjorn.Haglund@hig.se

Forskning om undervisning och
lärande, vol. 13, nr 3, 2025, s. 4-7.
DOI: [10.61998/forskul.v13i3.61731](https://doi.org/10.61998/forskul.v13i3.61731)
ISSN:2001-6131

Publicerad: 2025-11-17

© 2025 Författaren.

Denna artikel publiceras med öppen
tillgång under villkoren i Creative
Commons. Erkännande-licensen
CC BY 4.0, som tillåter användning,
spridning och reproduktion i vilket
medium som helst, förutsatt att
originalverket är korrekt citerat.

För första gången publicerar Forskul ett temanummer riktat till undervisning i fritidshem vilket är en följd av att forskningen riktad till fritidshem har breddats. Tidigare har didaktik och undervisning inte varit ett vanligt forskningsfokus i relation till fritidshemmets innehåll. Med hänsyn till fritidshemmets tradition, som ofta beskrivs som sprungen ur en socialpedagogisk grund (Lager, 2015), har i stället forskningsintresset riktats mot exempelvis mötet mellan fritidshemmet och skolan, förutsättningarna för arbetet i fritidshemmet samt barns beskrivningar om sin tillvaro på fritidshem. Av den anledningen är ett temanummer som detta välkommet då det bidrar till att belysa undervisning i fritidshem - ett område som är i behov av utveckling såväl kvantitativt som innehållsmässigt.

Även om antalet studier där undervisning i fritidshem betonas ännu är förhållandevis få ökar takten av sådana undersökningar snabbt. Genom det nu snabbt växande forskningsområdet *extended education*, det vill säga forskning riktad till pedagogiska miljöer utanför, men på olika sätt ofta samverkande med, den obligatoriska skolan, sker för närvarande även en internationell spridning av forskning om fritidshem och fritidshemsliknande institutioner (Bae, 2018; Krepper m.fl., 2025). I detta sammanhang har även återkommande internationella konferenser med fokus på just *extended education* etablerats, vilket också innebär ökade internationella nätverk utöver de som har etablerats i en svensk och nordisk kontext.

Det är först under de senaste fem åren som forskning riktad till fritidshem har kommit att anknyta till didaktik och undervisning på ett tydligare sätt (Elvstrand m.fl., 2024) och att fritidshemmet gavs ett eget kapitel i 2010 års skollag samt en egen del i läroplanen 2016 (Skolverket, 2011) har bidragit till detta. Elvstrand med flera anser dock att forskning riktad till fritidshemmets undervisning, i jämförelse med hur forskning riktad till undervisning i exempelvis förskolan utvecklats, av olika orsaker ligger många år efter. Ett exempel på vad fritids-

hemsforskning behöver inrikta sig mot är enligt Elvstrand med flera ”empiriska studier och specifikt observationsstudier, [eftersom dessa] till stor del lyser med sin frånvaro, vilket gör att vissa frågor kring undervisningens praktik förblir obesvarade” (2024, s. 188). Vi kan då fråga oss vilken empiri som i så fall skulle vara intressant att studera och vad observationerna skulle fokusera för att bredda och fördjupa kunskaperna om fritidshemets undervisning? Undervisningen i fritidshem ska, utifrån läroplanen *Lgr22* (Skolverket, 2022), i högre grad än undervisningen under skoltid vara situationsstyrd, upplevelsebaserad och grupporienterad. Undervisningen ska dessutom utgå från elevernas behov, intressen och initiativ, vilket delvis skiljer sig från undervisningen i klassrummet. Dessa utgångspunkter skapar också möjligheter att studera undervisning med något olika forskningsfokus. Givetvis kan forskningsintresset riktas mot fritidshemets i förväg planerade undervisning på liknande sätt som har gjorts inom ramen för skolans verksamhet under många år (se Hippinen Ahlgren, 2024). Likaså, vilket även har gjorts, kan studier av hur undervisningen möter elevers behov och intressen genomföras (se Perselli & Haglund, 2022). Något som också skulle vara av intresse att studera i större omfattning än vad som hittills har gjorts, är situationsstyrd undervisning. Denna typ av undervisning kan beskrivas som den undervisning som genomförs, utan att vara planerad i förväg, då oväntade situationer och händelser uppstår där situationerna utnyttjas av lärarna för olika didaktiska syften. Den situationsstyrda undervisningen är kanske mer ”svårfångad” än den planerade undervisningen men hur denna form av undervisning kan utveckla såväl elevernas kunskap och nyfikenhet som fritidshemmets innehåll bör vara fruktbar att studera ur ett didaktiskt perspektiv (se Gardesten & Ackesjö, 2022). Studier av fritidshemets situationsstyrda undervisning, kopplad till didaktiska frågeställningar, bör ha möjlighet att tydliggöra de ofta ”tysta kunskaper” som lärare i fritidshem förfogar över men som hittills sällan prioriterats i förhållande till andra studier av fritidshemets utbildning.

Det är glädjande att temanumrets artiklar på olika sätt tar upp samtliga av ovanstående forskningsmöjligheter, det vill säga både planerad undervisning, elevers behov och intressen kopplat till undervisning samt situationsstyrd undervisning och där artiklarna delvis utgår från teorier som sällan har använts inom ramen för tidigare forskning riktad till fritidshem.

Temanumrets första artikel, *På spaning efter fritidshemmets didaktik – Elevers och personals uppfattningar om undervisning och lärande i fritidshemmet*, av **Lena Boström** och **Helene Elvstrand**, utgår från ett didaktiskt perspektiv där den tyska didaktiska triangeln och didaktisk modellering betonas. I studien används material som utgår både från elever och fritidshemspersonal som sedan tematiseras. Resultaten pekar bland annat på att fritidshemspersonalens undervisning uppfattas som något annat än den undervisning som sker under skoltid av såväl elever som av fritidshemets undervisande personal. Likaså framstår det att omsorg integreras i det didaktiska uppdraget snarare än att fungera som en egen avskild entitet. I fritidshemets didaktik och i modelleringen av fritidshemets didaktik blir den position som personalen tar i undervisningen därför betydelsefull bland annat med hänsyn till hur planerat och situationsstyrt innehåll balanseras.

Den andra artikeln, *Empowerment gennem spildesign – Undersøgelse af en gaming- og spildevsintervention i SFO'en for at styrke pigers teknologiske self-efficacy*, av **Liselotte Christiansen** och **Camilla Finsterbach Kaup**, beskriver en interventionsstudie som genomförs med hjälp av Roblox och Roblox Studio som spel- och designplattform. Syftet med interventionen är att stärka flickors tilltro till sina egna förmågor och kompetenser i relation till digitalt och teknologiskt innehåll i en dansk skol- och fritidshemskontext (SFO). Bakgrunden till studien är att flickor ofta möter könsnormer som hämmar deras intressen inom dessa områden. I studien framgår det att spelandet i sig inte är avgörande för flickornas motivation att fortsätta fördjupa sig i spelen.

Det framstår i stället som att skapandet i sig, den kreativa speldesign de utförde var en starkare drivkraft som samtidigt gav både en känsla av ägarskap och en meningsfull läroupplevelse.

Den följande artikeln, *Design av fritidspedagogisk undervisning med fokus på mjuka förmågor – att balansera fritt och styrt*, av **Helena Ackesjö**, **Marina Wernholm** och **Jens Gardesten** riktar sitt fokus mot undervisning som både ska öppna för valfrihet och meningsfullhet samtidigt som undervisningen också ska eftersträva systematik och lärarstyrning. Fokus för undervisningen riktar mot vad som beskrivs som mjuka förmågor, det vill säga ett innehåll som delvis motsvarar de sociala aspekter som ofta beskrivs som fritidshemmets kärna. I studien har personalens skriftliga reflektioner av planerad, genomförd och utvärderad undervisning studerats. I artikeln betonas att intentionerna med den genomförda undervisningen är förankrade i fritidspedagogiska utgångspunkter även om den systematik som har använts för undervisningen, Design för lärande, än så länge är ovanlig inom ramen för fritidshemmets utbildning. Modellen som har använts förtydligade hur arbetet med elevers sociala kompetenser kan genomföras och utvärderas, samt uppmärksammade även annat lärande som inte fanns med i de ursprungliga undervisningsintentionerna.

Temanumrets avslutande artikel, *Fritidshemmets undervisning som diskurs – Om elevers intressen, målstyrning och pedagogisk praktik*, av **Alma Memišević**, studera hur elevers intressen hanteras och tillvaratas i fritidshemmets undervisning. Studien fokuserar på främst planerad och formaliserad undervisning med naturvetenskapligt innehåll, men även spontan, situationsstyrd undervisning har observerats och dokumenterats. I de beskrivna resultaten framkommer det att undervisningsinnehållet på olika sätt möter eller inte möter elevernas intressen. Det första avsnittet riktar sig till undervisning som har planerats i syfte att väcka ett specifikt intresse hos elever. Det framkommer också att innehållet kan upplevas som intressant av eleverna men vid fel tillfälle (exempelvis när annan undervisning pågår). Avslutningsvis problematiseras också att fritidshemspersonalen upplever att de många gånger inte lyckas med situationsstyrd undervisning. Däremot upplever de att de tillvaratar det eleverna verkar intressera sig för vid ett senare tillfälle genom att de, utifrån sina observationer, planerar ett innehåll som utgår från sådant som eleverna visat intresse.

Avslutningsvis vill vi tacka alla artikelförfattare, alla fritidslärare och elever som på olika sätt bidragit till de beskrivna studierna. Likaså vill vi tacka alla granskare som genom sitt arbete har bidragit med sina kunskaper i syfte att tydliggöra artiklarnas innehåll samt redaktionen för Forskul som initierade temanumret och som under resans gång drivit och stöttat möjligheterna att utveckla detsamma.

Referenser

- Bae, S.H. (2018). Concepts, models, and research of extended education. *International Journal for Research on Extended Education*, 6(2) 153 – 164. <https://doi.org/10.3224/ijree.v6i2.06>
- Elvstrand, H., Boström, L. & Orwehag, M. (2024). Möte mellan tradition och förändring: en forskningsöversikt om undervisning i fritidshem. *Nordisk tidsskrift for utdanning og praksis*, 18(3), 173–198. <https://doi.org/10.23865/up.v18.5677>
- Gardesten, J. & Ackesjö, H. (2022). "Titta blåsippor!" Fritidshemslärares uppmärksamhet som didaktisk potential. *Nordisk Tidskrift för Allmän Didaktik*, 8(1), 53 – 67. <https://doi.org/10.57126/noad.v8i1.10600>
- Hippinen Ahlgren, A. (2024). Pedagogical content knowledge in written educational plans in the school-age educare setting. *International Journal for Research on Extended Education*, 12(1), 42 – 58. <https://doi.org/10.3224/ijree.v12i1.04>
- Krepper, B., Efstathiades, A. & Loparics, J. (2025). Learning from the diversity of national struc-

tures, processes and intentions with regard to extended education. I J. Cartmel, P. Schuler & H. Elvstrand (Red.). *Extended education – leadership in practice. Frontiers in Education*, 10, 43 – 58. Frontiers Media SA. <https://doi.org/10.3389/feduc.2025.1537034>

Lager, K. (2015). *I spänningsfältet mellan kontroll och utveckling. En policystudie av systematiskt kvalitetsarbete i kommunen, förskolan och fritidshemmet*. (Gothenburg Studies in Educational Sciences, 379). [Doktorsavhandling, Göteborgs universitet].

Perselli, A-K. & Haglund, B. (2022). Barns perspektiv och barnperspektiv: en analys av utgångspunkter för fritidshemmets undervisning. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 27(2), 75 – 95. <https://doi.org/10.15626/pfs27.02.04>

Skolverket. (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet – Lgr22*.

Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet – Lgr11*.

Björn Haglund

Björn Haglund är docent i barn- och ungdomsvetenskap vid Högskolan i Gävle. Hans forskning fokuserar förutsättningar för fritidshemmets vardagspraktik, undervisning i fritidshem och undervisningens relation till elevers inflytande och perspektiv.

Inger Eriksson

Inger Eriksson är professor emerita i pedagogik vid Stockholms universitet och tidigare en av de vetenskapliga ledarna vid Stockholm Teaching and Learning Studies, STLS. Idag är hon även ansvarig för uppbyggnaden av samverkansplattformen Örebro-ULF, praktikutvecklande forskning vid Örebro universitet.